

EGUZKI URTEAGA

Euskararen aldeko legea eta euskalgintzaren mobilizazioa. Baikortasunetik ezkortasunera

2008ko maiatzaren 7an suertatu zen legebiltzarraren bilkuran, Christine Albanel-ek, Frantziako Kultura ministroak, jakinarazi zuen gobernuak lurralde hizkuntzen aldeko lege bat proposatuko zuela 2009an. Zenbait aste beranduago, europar itunei egokitzeko frantses konstituzioaren erreforma aprobetxatuz, legebiltzarkideek lurralde hizkuntzak bertan sartzea erabaki zuten. 75-1. artikulua zioen: «lurralde hizkuntzak frantses ondarearen parte dira». Iragarpen eta batez ere bozka horrek euskararen ezagupen ofizialaren bidean urrats berri bezain garrantzitsua suposatzen zuen.

2009ko martxoaren 9an, Euskal Konfederazioko lehendakariari egindako erantzun batean, Christine Albanel-en kabinete zuzendariak, Brueilly jaunak alegia, lurralde eskualdeen ezagupenaren aldeko lege berri bat osatzearen konpromisoa baieztatu zuen, baita bere modalitateak zehaztu ere. Eskutitz horretan zioen:

Ministroak baieztatzen dizu gobernuak, ezagupen hori gauzatzeko, nazioaren hizkuntza ondareari itxura bat emango dion erreferentzia kokapen bat finkatzeko asmoa daukela. [...] Horrela, 2008ko maiatzaren 7an, gobernuaren izenean lurralde hizkuntzei buruzko lege egitasmoak, irakaskuntza, komunikabideak, kultura eta zerbitzu publikoak ukituko ditu eta, aurten bertan, oraindik finkatua ez den egun batean aurkeztua izango da bi legebiltzarren aurrean (kongresuaren eta senatuaren aitzinean).

Eta urrutiago zehazten zuen:

lege egitasmo horren inguruan hausnarketa bat irekiko da eta ekarpen guztiak, bai lurralde hizkuntzak sustatzen dituzten elkarteak, bai tokiko administrazio publikoak, arreta handiz aztertuko eta erabiliak izango dira. Egingo dituzten analisi eta ekarpen eraikitzaileei esker, aukera eskainiko dute eztabaida eta hausnarketa elikatzeko, lurralde eskualdeen babes eta sustapenerako beharrezkoak eta egokiak zaizkion erabakiak hartuz.

Ministroak begi onez ikusten zuen, ukituak dauden eragile guztien parte-hartzearekin, demokrazia kultural bat eraikitzekeko urratsak eman izana. Segurtatzen zion, Estatuak, hizkuntza politika boluntarista bat osatuz eta alor horretan legedi propioaz hornituz, batasunari fabore egin nahi diola, ez uniformitatean, aniztasunean baizik.

Aitzitik, geroztik frantses gobernuaren jarrera ez da hain baikorra izan. 2009ko irailaren 25ean, lurralde hizkuntzei buruz Baionako Fakultatean antolatu zen kolokioan, lurralde hizkuntzen ezagupenari buruzko lege egitasmoa idazteko ardura duen North jaunaren hitzak ez ziren aproposenak izan. Izan ere, azken horrek jakinarazi zuen, kalitate txarreko grabaketa baten bidez, ezin zitekeela lege egitasmoaz mintzatu, beste azalpenik eman gabe. Are gehiago, ukatu egin zuen frantses gobernuak inongo konpromisorik hartu zuenik. Euskalgintzako ordezkariak urriaren erditsuan Baionako suprefetarekin ukandako bileran jarrera aldaketa horren baieztapena eduki zuten, Estatuaren ordezkariak esan baitzien ez zela gobernuaren asmoetan sartzen lurralde hizkuntzen ezagupenaren inguruan lege egitasmorik aurkeztea. Ministerioak dio frantses konstituzioan egindako aldaketak nahikoa berme eskaintzen duela.

Euskalgintzaren erreakzioa

Egoera horren aurrean, euskalgintza osatzen duten eragileek mobilizatzea erabaki dute, are eta gehiago jakitean euskararen egoerak larria izaten jarraitzen duela Ipar Euskal Herrian. Izan ere, berrikitan plazaratu diren bi txostenek

euskararen egoera kezkarria agerian uzten dute: 2006an egindako IV. Inkesta Soziolinguistikoak eta Unescok urte hasieran argitaratu duen *Arriskuan diren munduko hizkuntzen atlas*a delakoak. Euskalgintzako ordezkarien arabera, euskara berpizteko, bi baldintza betetzea ezinbestekoa da:

- Batetik, euskal herritarren atxikimendua. Azken inkesta soziolinguistikoak atxikimendu horren froga ugari ematen ditu: 1) %93k uste du euskaraz eta frantsesez hitz egin beharko litzatekeela etorkizunean, 2) %82rentzako Ipar Euskal Herrian bi hizkuntza egoteak ez du arazorik planteatzen, 3) %83k euskararekiko interesa erakusten du, 4) %51k begi onez ikusten du administrazioan sartu ahal izateko euskara menperatu behar izana, eta 5) %56k garrantzitsutzat jotzen du haurrek euskara eskolan ikastea.

- Bestetik, euskararen ofizialtasuna. Frantses konstituzioan lurralde hizkuntzen aipamena egotea aurrerapauso ukaezina bada, ez da nahikoa euskarari behar duen lege geriza eskaintzeko, ezta ere hizkuntza politika handinahi eta boluntarista bat osatzeko eta ondoren gauzatzeko. Izan ere, Euskararen Erakunde Publikoaren eskumenak eta aurrekontuak mugatuak izateaz gain, irakaskuntzari, komunikabideei eta zerbitzu publiko anitzei loturiko politikak Estatuak zehazten jarraitzen ditu, lurralde administrazioen erabaki ahalmenak urriak izanik.

Hori jakinda, Euskal Konfederazioak eta Kontseiluak ezinbestekotzat jotzen dute euskararen aldeko hizkuntza politika sendo bat martxan jartzea, alor nagusiak ukituz: belaunaldi berriak erabat euskaldunduko dituen hezkuntza sistema bat sortzea, administrazioa euskalduntzea, alor sozioekonomikoa euskalduntzea, helduen euskalduntzea estrategikotzat jotzea, hedabideetan kuotak ezartzea, unibertsitatean eta lanbide heziketan euskarari sagaratuak zaizkion aurrekontuak emendatzea. Helburu horiek lortzeko, euskalgintzak Euskal Kulturaren Sustengurako Herrienarteko Elkargoari mozio bat helarazi dio eta, azken horrek, bere 2009ko martxoaren 9ko bilkuran, aho batez onartu du. Mozio horren bi-

tartez, sindikatu horrek frantses gobernuari eskatzen dio konstituzioaren 2. artikulua alda eta dagokion legedia onar dezan. Era berean, Frantziako beste herriekin eta legebiltzar-kideekin bildu da legearen premia azpimarratzeko eta bere edukia ahal bezain ausarta izan dadin.

Deiadar

Euskararen ofizialtasuna eta hizkuntza politika ausart bezain eraginkor bat lortzeko, euskalgintzak Deiadar berri bat martxan jarri du. Iragarri den legeari dagokionez, Deiadarraren sustatzaileek diote

aukera paregabe hori baliatu behar dela euskararen beharrak zein diren oroitarazi eta goraki aldarrikatzeko. Lege horrek ez du gaur egun egiten diren gauza apurretara mugatu beharko: lege-koadroak zabala izan beharko du eta hizkuntza politika eraginkor bati atea ireki beharko dizkio.

Testuinguru horretan, are eta gehiago lege egitasmoa bertan behera erortzeko arriskua dagoelarik, «garaia da mobilizatu eta indarrak batzeko, deiadarra jotzeko».

Kari horretara, deiadarraren sustatzaileek bilkura publikoak antolatu dituzte Ipar Euskal Herriko bederatzi herrietan irailaren 29, 30 eta urriaren 1ean. Maule, Hazparne, Hendai, Donapaleu, Angelu, Senpere, Donibane Garazi, Donibane Lohizune eta Kanbo dira aukeratutako herriak. Bilkuraren horietan, mobilizazioaren zergatia eta garrantzia azpimarratzeaz gain, informazio lana segurtatzeko ardura edukiko duten tokian tokiko lan taldeak osatu dira; azken urratsa, 2009ko urriaren 24an Baionan suertatu den manifestaldia izan delarik.

Deiadarrek hainbat eragileren babesa jaso du, hala nola Kontseiluarena irailaren 16an Bilbon antolatu duen prentsaurreko batean. Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluak hasieratik babestu du Deiadar ekimena. Xabier Mendiguren idazkari nagusiak azpimarratu du «zeregin handia»

dagoela Ipar Euskal Herrian euskarari dagokionez, eta, horregatik, euskaltzaleei manifestaziora joateko eskatu die. Izan ere, «euskararen etorkizuna denon eginkizuna da. Etorkizuneko euskararen geroa dago jokoan».

Baina, Kontseilua ez da izan Deiadarri babeska eskaini dion erakunde bakarra. Hain zuzen ere, hainbat udalek beraien sostengua adierazi diote. Horien artean, honakoak aipa daitezke:

- Irailaren 24an bildurik, Lehuntzeko herriko batzordeak euskararen aldeko mozioa onartu du.
- Urriaren 1ean, Aiziritzeko herriko etxea euskararen legezko ezagupenaren alde posizionatu da.
- Urriaren 4an, Deiadarrek Mendiondeko udalaren babeska jaso du.

Azkaine, Izura, Bastida, Maule ala Baigorriko udalek antzeko jarrera hartu dute. Guztira 20 herri baino gehiagok izenpetu dute. Hala ere, bi alderdi azpimarragarriak dira: batetik, izenpetzaile gehienak, guztiak ez esateagatik, herri txikiak direla, ez baitago BABeko hiririk ezta ere Donibane Lohizune ala Hendaia bezalako udalik; eta, bestetik, herri gehienak Lapurdi barnealdean zein Behe Nafarroa eta Zuberoan daudela. Beste modu batera esanda, udalherri horiek Ipar Euskal Herriko biztanlerian zati txiki bat besterik ez dute ordezkatzeko, nahiz eta Ipar Euskal Herriko biztanleriaren gehiengoa aldarrikapen horren alde egon.

Deiadarren aurrekariak

Dena den, Deiadarra hainbat ekimenen jarraipenean kokatzen da. Izan ere, lehen Deiadarra 1989an antolatu zen euskal kulturaren eskubideen aldeko babes handia lortuz. Horren ondorioz, Frantziako Hezkuntza ministerioak eta Seaskak (ikastolen federazioak) hitzarmen iraunkorra izenpetu zuten baita Euskal Kultura Sustengatzeko Herri Elkar-goaren sorrera sustatu ere. Hortik gutxira, EHEk *Bide seinaleak euskaraz* kanpaina martxan jarri zuen eta Euskal Kultur

Erakundeak atea ireki zituen, kulturgintzaren ezagupen ofizial baten adierazle izanik. 1992an, bigarren Deiadarra martxan jarri zen, baina, nahiz eta mobilizazioa arraskatsua izan, *Euskal Herria prospektiba 2010* sustatuz, frantses konstituzioaren 2. artikulua moldaketak perspektibak ilundu zituen. Izan ere, artikulua idazketa berriaren arabera: «frantsesa da errepublikaren hizkuntza».

1994an, Deiadar kolektiboak Euskararen Jardunaldiak antolatu zituen, non *Euskararen agiria: berehala 40 neurri eta gomendio* dokumentua plazaratu zen. Alde batetik, hainbat garapen eta ondoren hautetsien kontseiluaren sorrera eta euskarazko bide-seinaleen agerpena eragin bazituzten, besteak beste, Toubon ministroak uko egin zion Frantziak hizkuntza gutxituen Eurokarta izenpetzeari. Baina, Ipar Euskal Herriko herritarren haserrea baretzeko eta irrikari erantzuteko, botere publikoek ETB Iparraldean ofizialki jasotzeko ituna izenpetu zuten eta Euskaltzaindiari interes publikoko ezagupena aitortu zioten.

Hala ere, egoera horrek euskalgintzaren sakabanaketa agerian utzi zuen. Eraginkorragoa izan nahiz, Euskal Konfederazioa sortu zen *Euskararen agiria* oinarritzat hartuz. Une berean, Garapen Kontseiluak lehenik *Lurraldea* dokumentua eta *Euskal Herriaren garapen eta antolaera eskema* osatu eta ondoren onartu zituen, jakinik bakoitzak euskarari sagaratutako atal bat zeukala. 1998an, Deiadar mobilizazio zabala izan zen ofizialtasuna eta hizkuntza antolaketa eskemaren gauzapea aldarrikatzeko, *Bete hitza, euskarari lege geriza* lelopean. Eta bi urte beranduago mobilizazioa are garrantzitsuagoa izan zen, botere publikoen erreakzioa eraginez, Euskal Herriko Hitzarmen Berezia adostu baitzen, hizkuntza atalak hamar ekintza zituelarik. Horietariko bat Hizkuntza Kontseilua sortzea izan zen.

Une berean, euskalgintzak *Bai euskarari* akordioa sinarazi zuen, eta Euskal Konfederazioak udalerriei hitzarmen bat adostea proposatu zien euskara beraien herrietan susta zezaten. 2002 eta 2003an, Batera plataformaren mobilizazioa-

ren ondorioz, Hizkuntza Kontseilua eta Hizkuntza Politikarako Obragintza Publikoa, Euskararen Erakunde Publikoan bilakaraztea erabaki zuten. Erakunde berriak Euskal Konfederazioak udalekin hasitako lanaren jarraipena hartu zuen, baita Euskal Herriko Hitzarmen bereziaren segida hartuko zuen hizkuntza egitasmoa zehaztea ere.

Beraz, ukaezina bada azken 25 urteetan lan asko egin dela eta aurrerapenak lortu direla, ezin daiteke euskararen babesa eta sustapena euskalgintzaren bolondresgoaren eta politikarien nahikeriaren gainean soilik oinarritu. Horrez gain, legeak bermeak eskaintzea ezinbestekoa da, nahiz eta legeak ez duen dena egiten eta eragile publiko zein pribatuen konpromisoa ezinbestekoa den.¶